

Tadeusz Ślipko

"Logos i ethos", Kraków 1971 : [recenzja]

Collectanea Theologica 43/2, 227-229

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

chryzologii, zwłaszcza że autor posługuje się swoistą terminologią, stwarza nowotwory z trzech czy czterech słów; styl ciężki i długie okresy, nawiasy, a nawet nawiasy w nawiasach, czynią lekturę bardzo uciążliwą.

Uzupełnienia egzegety W. Thüsinga są krytycznymi uwagami do *Lehrsätze* K. Rahnera i przedstawiają się znacznie obszerniej, bo zajmują 2/3 książki. Trudno jest omówić w krótkiej recenzji wszystkie wywody Thüsinga, które podaje on jako osiągnięcia „nowej egzegezy”. Jakkolwiek nie brak tu i ówdzie słusznych spostrzeżeń, to jednak jest szereg takich, które wprawiają czytelnika w zakłopotanie. Nie podoba się np. autorowi wyrażenie „preegzystencja” Chrystusa, woli mówić o Jego posłannictwie (*Sendung*). Logos (J 1—4) według Thüsinga utożsamia się rzeczowo z Parakletem (*Pneuma*) mowy pożegnalnej. Być „Synem Bożym” znaczy to samo co być kochanym przez Ojca, być z Nim w jedności to dzięki miłości Ojca otrzymać pełnię Ducha i moc tego Ducha udzielać innym ponad miarę (s. 252). W Nowym Testamencie nie znajduje swego uzasadnienia ani pod względem ontycznym, ani logicznym tzw. *communicatio idiomatum* (s. 260—262); orzekanie boskich i ludzkich właściwości o jednej i tej samej osobie Chrystusa Pana jest owocem specyficznego kontekstu i klimatu hellenistycznego, w którym zadomowiła się chryzologia wyrażana w kategoriach ontycznych. Można przytoczyć więcej wypowiedzi stawiających pod znakiem zapytania Bóstwo Chrystusa Pana, a tym samym fundamentalny dogmat chrześcijaństwa, jakim jest Trójca Święta, której ujęcie przez autora trąci mocno modalizmem. Czy dzisiejszemu człowiekowi nie trzeba z całą otwartością powiedzieć, że ma uwierzyć w istnienie jednego Boga w Trzech Osobach, z których druga stała się prawdziwym człowiekiem? Czy „nowsza” egzegeza musi rozważniać prawdy wiary i zatracać ich sens tylko dlatego, że nie może ich pojąć dzisiejszy człowiek?

Ks. Ignacy Bieda SJ, Warszawa

Logos i ethos. Rozprawy filozoficzne, Kraków 1971, Polskie Towarzystwo Teologiczne, s. 410.

Dedykacja umieszczona po karcie tytułowej tłumaczy specyficzny charakter tej książki. Jest ona księgą pamiątkową, ofiarowaną ks. kard. Karolowi Wojtyłce przez grono krakowskich profesorów filozofii z okazji 25 rocznicy jego święceń kapłańskich.

Różnorakie, instytucjonalne i intelektualne związki kard. Wojtyły z katolicką filozofią i teologią zdeterminowały w znacznym stopniu ideową wartość prezentowanej książki. Otwiera ją *Słowo wstępne* (s. 9—18) pióra ks. M. Jaworskiego. Autor szkicuje ogólne linie rozwoju filozoficznej myśli kard. Wojtyły od rozprawy doktorskiej *Quaestio de fide apud S. Joannem a Cruce* aż po ostatnie przed ukazaniem się *Logos i ethos* prace, przede wszystkim zaś książkę pt. *Osoba i czyn*. Podkreśla charakterystyczne przesunięcie się zainteresowań badawczych kardynała od teologii moralnej w stronę etyki filozoficznej, jego tendencję do wykorzystania osiągnięć nowszych kierunków filozoficznych przy równoczesnej wierności fundamentalnym założeniom filozofii św. Tomasa z Akwinu, centralną wreszcie pozycję, jaką w badaniach kardynała zajmuje problem osoby ludzkiej.

Rozprawy filozoficzne wypełniające zasadniczą treść omawianego zbioru podzielone zostały na dwie wielkie grupy, które stanowią równocześnie w układzie tomu dwie odrębne tematycznie części. Pierwsza z nich obejmuje zagadnienia ogólnofilozoficzne, druga natomiast problematykę etyczną i metaetyczną.

W rzędzie ogólnofilozoficznych rozważań na czoło wysuwa się problematyka antropologiczna. Przemyslenia swoje przekazują dwaj autorzy: ks. J. Tischner, oraz A. Półtawski. Pierwszy bada przy pomocy metody fenomenologicznej *Aksjologiczne podstawy doświadczenia „ja” jako całości cielesno-przestrzennej* (s. 33—82). W ostatecznym wyniku dokonanych analiz dochodzi do wniosku, że doświadczenie to urzeczywistnia się w akcie „solidaryzacji”, która, ogólnie rzecz biorąc, polega na „odnalezieniu w czymś samego siebie” (s. 77). W zastosowaniu do doświadczenia „ja” przejawia się ona w przeżyciu utożsamienia się z tym ciałem jako wartością. Artykuł A. Półtawskiego pt: *Czyn a świadomość* (s. 83—113) zasługuje na uwagę z tego względu, że przeprowadzając analizę porównawczą dwu dzieł: *Osoba i czyn* kard. Wojtyły, oraz *La conscience* H. Ey'a, psychiatry i filozofa francuskiego, daje dokładniejszą charakterystykę kluczowego dla zrozumienia filozoficznej myśli kard. Wojtyły pojęcia świadomości i osoby ludzkiej. Dalsze dwa artykuły poświęcone są problematyce z zakresu filozofii Boga. Czy możliwa jest koegzystencja człowieka jako osoby i Boga jako Absolutu, jaki jest autentyczny sens pojęcia ludzkiej osoby — ten centralny we współczesnym sporze humanizmów problem bierze ks. Jaworski za przedmiot analizy w artykule *Człowiek a Bóg. Zagadnienie relacji znaczeniowej pomiędzy osobą ludzką i Bogiem a problem ateizmu* (s. 115—128). Nawiązując do poglądów R. Guardiniego dowodzi, że właściwe zrozumienie osoby ludzkiej i relacji międzyosobowych nie tylko nie pozostaje w sprzeczności, ale właśnie wskazuje na Boga jako koniecznego „Ty” człowieka.

Artykuł M. Gogacza pt. *Ważniejsze aktualne koncepcje Boga* (s. 129—170) ma charakter w zasadzie sprawozdawczo-krytyczny, w konkluzji jednak wywodów daje szkic filozoficznego ujęcia Boga w zwięzłym wykładzie egzystencjalnego tomizmu oraz teologii katolickiej.

Fundamentalnemu zagadnieniu filozofii bytu dotyczącemu możliwości wyjaśnienia wielości bytów pochodnych w założeniu istnienia Absolutu, poświęcony jest artykuł Z. J. Zdybickiej pt. *Transcendentalna partycypacja bytu* (s. 171—196). Autorka szkicuje elementy egzystencjalistyczne rozwiązania tego problemu. Z ciekawą inicjatywą występuje J. Janik w artykule *Próba interpretacji arystotelowskiej teorii hylemorfizmu w świetle fizyki współczesnej* (197—202). Wypowiada się w nim za możliwością stosowania arystotelowskich pojęć materii i formy na gruncie fizykalnych teorii budowy materialnego świata.

Termin *Intencjonalny charakter kultury* (s. 203—219) stanowi nie tylko tytuł artykułu M. A. Krąpca OP, ale wyraża równocześnie centralną tezę jego wywodów: kultura „jest.. wewnątrznie przyporządkowana dla ludzkiego ducha” (s. 217), stąd czerpie właściwą sobie hierarchię wartości oraz czynniki zarówno swej trwałości, jak i przemijalności.

Zbliżoną problematykę podejmuje ks. K. Klóśak w rozprawie *Ogólna teoria filozoficzna sztuki w ujęciu Jakuba Maritaina* (s. 221—264). Autor idzie po linii zasadniczej akceptacji podstawowych tez estetyki Maritaina, ale przy równoczesnym uwypukleniu jej wszystkich dyskusyjnych momentów („przeintelektualizowanie” pojęcia piękna, transcendentalność piękna, kryterium specyfiki sztuki chrześcijańskiej).

Druga część *Logos ethos* ma — zgodnie ze swym tytułem — charakter etyczny. Problematykę metafizyczną poruszają dwa artykuły: ks. S. Kamińskiego *O strukturze etyki* (s. 267—279) i ks. T. Stycznia *Doświadczenie moralności* (s. 327—355). Obydwa ujęte są ze stanowiska egzystencjalnego tomizmu, ale różnią się aspektem badań. Ks. Kamiński po sklasyfikowaniu ważniejszych systemów etycznych od strony ich typów strukturalnych zajmuje się problemem ostatecznego wyjaśnienia faktu etycznego w postaci obowiązku moralnego, ks. Styczeń zaś ten sam fakt opisuje z potrójnego punktu widzenia: fenomenologicznego, metafizycznego i matematycznego.

A. Rodziński w artykule *Egzystencjalny status moralności* (s. 357—269) szkicuje antropologiczne podstawy koncepcji wartości moralnych pojętej w duchu realizmu i egzystencjalizmu.

Odmienny, bo historyczno-analityczny kąt patrzenia zajmuje ks. T. Ślipko w rozprawie pt. *Etyka intencji czy etyka przedmiotu aktu. Zagadnienia wewnętrznej moralności aktu ludzkiego w filozofii św. Tomasza* (s. 281—326). Przeciwstawia się w niej zarówno tradycyjnej interpretacji nauki św. Tomasza o moralnej specyfikacji aktu ludzkiego, jak i współczesnej, egzystencjalistycznej. Rozwiązanie zagadnienia widzi w przyjęciu za punkt wyjścia dwójakiej koncepcji aktu u św. Tomasza, aktu „woli” i „intencji”, co stwarza perspektywę rozwiązania integrującego słusznie elementy obu stanowisk przy równoczesnym uniknięciu zawartych w nich skrajności.

Od ogólnych zagadnień filozoficzno-etycznych na grunt bardziej szczegółowej problematyki przechodzi Cz. Strzeszewski w artykule *Czynnik człowieka w rozwoju gospodarczo-społecznym* (s. 385—410). Autor zgodnie z coraz powszechniejszą tendencją przeciwstawia się jednostronnemu uzależnianiu postępu społeczno-gospodarczego od czynników gospodarczych. Prawidłowość tego rozwoju zależy w decydującej mierze od integralnego pojmowania człowieka nie tylko jako jego celu, ale i twórcy.

Ściśle historyczną charakterystykę kierunków etycznych, filozoficznych i kulturalnych prądów XIV wieku szkicuje S. Świeżawski w artykule *Z dziejów etyki. U progu epoki nowożytnej* (s. 371—384). Z wywodów autora wyłania się obraz epoki jeszcze średniowiecznej, ale mimo to kryjącej już w sobie ideowe zawiązki wielkich późniejszych systemów filozoficznych i etycznych.

Przegląd artykułów i rozpraw *Logos i ethos* nie jest zdolny odtworzyć choćby w ogólnych zarysach zawartego w nich pochodzenia myśli. Pozwala się jednak zorientować, jak szeroki jest wachlarz poruszonych zagadnień i jak różne są reprezentowane w nim filozoficzne stanowiska (przy znacznej przewadze ujęć egzystencjalistycznych). Z tego punktu widzenia może służyć za ilustrację stanu rzeczy panującego we współczesnej polskiej filozofii chrześcijańskiej.

Ks. Tadeusz Ślipko, Warszawa—Kraków

Analecta Cracoviensia. Studia philosophico-theologica edita a professoribus Pontificiae Facultatis Theologicae Cracoviae, t. I — Kraków 1969, Polskie Towarzystwo Teologiczne, s. 461; t. II — Kraków 1970, Polskie Towarzystwo Teologiczne, s. 461.

Cel i charakter serii *Analecta Cracoviensia* określa w *Słowie wstępnym* do I-go tomu kardynał K. Wojtyła. Zrodziły się one na gruncie środowiska krakowskiego wciąż tętniącego życiem umysłowym, wprowadzić zaś mają czytelnika „... w główne nurty pracy tego środowiska. Pozwala się w tym zauważyć znaczna wrażliwość na problemy, którymi żyje współczesny posoborowy Kościół. Wystarczy rzucić okiem na niektóre tytuły, ażeby się przekonać, że krakowskie środowisko teologiczne ma czynny udział w tej problematyce” (s. 6).

Porównując ogólne proporcje czterech podstawowych działów naukowych reprezentowanych w obydwu tomach łatwo zauważyć znaczną przewagę problematyki teologicznej w stosunku do zagadnień filozoficznych, a bardziej jeszcze — prawnokanonicznych oraz historycznych. Jednakowoż w układzie treściowym obydwu tomów na czoło wysunięta została problematyka filozoficzna, a przeto od niej rozpoczynając wypada sprawozdawcze uwagi.